

Издавачка куќа Готен | Пролет 25, Скопје
contact@gotenpublishing.com | www.gotenpublishing.com

За издавачот: Билјана Ставрова Алаѓозовска
Уредник: Роберт Алаѓозовски
Наслов на оригиналот: Jurek Becker, Jakob der Lügner
Превод: Ксенија Чочкова
© фондација С. Фишер во име на Традуки
Лектура: Дејан Василевски
Графичко уредување и дизајн: КАПКА дизајн
Печати: Арт и арт студио Батев, Визбегово, Скопје
Тираж: 800 примероци

Ова издание финансиски го поддржа
Министерството за култура на Република Македонија

Издавањето на ова дело беше поддржано од ТРАДУКИ, литературна мрежа на која припаѓаат Сојузното министерство за Европа, интеграции и надворешни работи на Република Австрија, Министерството за надворешни работи на Сојузна Република Германија, швајцарската фондација за култура ПроХелвецција, КултурКонтакт Австрија, Гете Институтот, Агенцијата за книги на Словенија ЈАК, Министерството за култура на Република Хрватска, Ресорот за култура на владата на кнежеството Лихтенштајн, фондацијата за култура на Лихтенштајн, Министерството за култура на Албанија, Министерството за култура и информирање на Република Србија, Министерството за култура на Република Романија и фондацијата С. Фишер.

traduki^T

CIP - Каталогизација во публикација;
Национална и универзитетска библиотека
„Св. Климент Охридски“, Скопје

821.112.2-31

Јаков лажгото / Јурек Бекер; превод од германски Ксенија Чочкова. - Скопје: Готен, 2016. - 320 стр.; 20 см
(Едиција Милениум Модерна, кн.2)

ISBN 978-608-4625-77-3
COBISS.MK-ID 102164490

Јурек Бекер

Јаков лажгото

Превод од германски јазик:
Ксенија Чочкова

ГОТЕН
Скопје 2016

Ги слушам сите како велат, дрво, па што е тоа, стебло, лисја, корења, бубачки во кората и фино оформена круна, ако се земе предвид сè, и? Ги слушам како велат, нема ли нешто подобро на што можеш да мислиш, па да ти се замати погледот како на гладна коза на која ѝ покажале убав крупен сноп трева? Или мислиш можеби на некое особено дрво, сосема одредено, едно, според кое, од каде да знам, можеби е именувана некоја битка, на пример битката кај Швајцарскиот бор, на такво ли мислиш? Или, пак, обесиле некого особен на него? Сè погрешно, дури не ни обесиле никого на него? Па, добро, особено е здодевно, но ако ти причинува толкаво задоволство, ќе продолжиме уште малку да ја играме оваа луда игра, токму онака како што ти сакаш. Мислиш на крајот оној тивок звук што луѓето го нарекуваат шумолење, кога ветерот го нашол твоето дрво, кога така да се рече ти свири според твоите ноти? Или бројката на корисни метри дрво што се кријат во едно стебло? Или, пак, мислиш на прочуената сенка што ја фрла? Зашто веднаш штом стане збор за сенка, чудно, но секој помислува на дрвјата, иако куќите или високите печки даваат многу поголема сенка. Мислиш ли на сенката?

Сè погрешно, велам тогаш, можете да престанете да

погодувате, и онака никогаш нема да ви текне. Не мислам на ништо од тоа, иако не треба да се занемари огревната вредност, мислам сосема едноставно на дрво. Си имам свои причини за тоа. Како прво, дрвјата одиграле одредена улога во мојот живот, што можеби ја преценувам, а сепак чувствувам така. На девет години паднав од дрво, впрочем јаболкница, и си ја скршив левата рака. Во одредена мера, сè е повторно заздравено, а сепак има неколку комплицирани движења што оттогаш веќе не можам да ги изведам со прстите на мојата лева рака. Ова го споменувам зашто веќе беше одлучено дека некогаш ќе станам виолинист, но тоа само по себе е сосема неважно. Првин тоа го сакаше мајка ми, потоа го сакаше и татко ми, а на крајот сите тројца го сакавме тоа. Значи, не станав виолинист. По неколку години, веќе имав седумнаесет, првпат во животот лежев со девојка, под едно дрво. Овој пат беше бука, висока речиси петнаесет метри, девојката се викаше Естер, или не, Мојра, мислам, во секој случај стануваше збор за бука, а нè попречи една дива свиња. Можеби беа и повеќе, немавме време да се свртиме. И повторно неколку години подоцна ја убија жена ми Хана под едно дрво. Не можам да кажам за какво дрво се работеше овој пат, не бев таму, само ми раскажаа, а јас заборавив да прашам за дрвото.

А сега, втората причина зошто погледот ми се помавува кога ќе помислам на ова дрво, веројатно или сосема сигурно дури и поважна од другите две. Имено, во ова гето дрвјата се забранети (наредба бр. 31: „Најстрога забрането е на територијата на гетото да се чуваат украсни или корисни растенија од каков било вид. Истото важи и за *дрвјата*. Доколку при уредувањето на гетото биле превидени некакви диво израснати растенија, тогаш тие

треба да се отстранат колку што е можно побрзо. Непридржувањето ќе биде...“).

Хартлоф си го измисли тоа, зошто, ѓаволот знае, можеби поради птиците. Притоа се забранети и илјадници други работи, прстени и други вредни предмети, да чуваш животни, да бидеш на улица по осум, не би имало смисла да се набројува сè. Си замислувам што ќе му се случи некому што има прстен на прстот и е затекнат со куче по осум на улица. Но, не, воопшто не си го замислувам тоа, воопшто не мислам на прстени и кучиња и на времето. Мислам само на ова дрво и погледот ми се заматува. Имам разбирање за сè, мислам, теоретски можам да сфатам, Евреи сте, вредите помалку од отпад, за што ќе ви се прстени, што мајка барате да шетате по осум на улица? Го планираме ова и ова со вас и сакаме да го направиме вака и вака. За тоа имам разбирање. Плачам поради тоа, би ги убил сите кога би можел, би му го свиткал вратот на Хартлоф со мојата лева рака, чишто прсти веќе не можат да изведуваат комплицирани движења, сепак во мојата глава е изводливо. Но, зошто ни забрануваат дрвја?

Веќе илјада пати се обидов да се ослободам од оваа проклета приказна, секогаш залудно. Или не беа вистинските луѓе на кои сакав да им ја раскажам или, пак, правев некакви грешки. Помешував многу работи, ги менував имиња или, пак, како што реков, тоа не беа вистинските луѓе. Секогаш кога ќе испијам неколку ракии, таа е тука, не можам да се одбранам од неа. Не смеам да пијам толку, си мислам секогаш, но тоа се сигурно вистинските луѓе и си мислам, сè ми е тука стокмено, веќе не може да ми се случи ништо додека раскажувам.

Притоа, Јаков, ако го погледнеш, на ниеден начин не потсетува на дрво. Сепак, има онакви мажи, за кои се вели, момче како дрво, големи, силни, малку насилни, онакви на кои би сакал секој ден да се потпреш на неколку минути. Јаков е многу помал, на момчето како дрво му стигнува максимум до рамена. Се плаши како и сите ние, всушност по ништо не се разликува од Киршбаум или од Франкфуртер или од мене или од Ковалски. Единственото нешто што го разликува од сите нас е дека без него не ќе можеше да се случи оваа проколната приказна. Но, дури и тука се поделени мислењата.

Значи, вечер е. Не прашувајте за точното време, него го знаат само Германците, ние немаме часовници. Се стемни одамна, зад неколку прозорци гори светло, тоа мора да е доволно. Јаков брза, нема веќе многу време, одамна се стемни. И одеднаш нема ни малку време, ниту половина секунда, зашто околу него се осветлува. Тоа се случува среде браната во курландиската област, блиску до границата на гетото, каде што порано својот центар го имаа кројачите за дами. Таму стои стражарот, пет метри над Јаков, на дрвена кула зад жицата што е повлечена попречно преку браната. Првин не вели ништо, го држи Јаков заробен само со рефлекторот, среде браната, и чека. Лево на аголот е некогашната продавница на Мариутан, доселен Романец, кој во меѓувреме мораше повторно да се врати во Романија, за да ги прифати интересите на својата земја на фронтот. А десно е некогашната продавница на Тинтенфас, локален Евреин, кој во меѓувреме се наоѓа во Бруклин, Њујорк, каде што и понатаму шије првокласни дамски фустани. А помеѓу, на калдрма-

та и сам со својот страв стои Јаков Хајм, всушност веќе престар за вакви искушувања на нервите, ја трга капата од главата, не може да препознае ништо во светлината, само знае, некаде во оваа светлост има две очи на војник што го пронашле. Јаков помислува на најскорешните прекршоци и не е свесен за ниеден. Картата за препознавање ја носи со себе, не недостигаше на работното место, ѕвездата на градите е сместена точно на пропишаното место, уште еднаш погледнува кон неа, а онаа на грбот ја заши цврсто пред само два дена. Ако мажот не пука веднаш, Јаков може да го задоволи со одговор на сите прашања, треба само да праша.

„Се лажам или е забрането по осум да бидеш на улица?“ вели конечно војникот. Еден од оние опуштените, гласот не звучи ни малку лошо, дури и благо, човек да добие желба малку да си поразговара, не треба да се изгуби смислата за хумор.

„Забрането е“, вели Јаков.

„А колку часот е сега?“

„Не знам.“

„Но, би требало да го знаеш тоа“, вели војникот.

Јаков би можел сега да рече „така е“ или би можел да праша „од каде“ или би можел да праша „па, колку е часот?“ Или би можел да молчи и да чека и тој го прави тоа, тоа му изгледа најсоодветно.

„Знаеш ли барем каква куќа е онаа отспротива?“ прашува војникот, откако заклучил дека неговиот партнер не е вистинскиот маж за да внесе живост во еден разговор. Јаков знае. Не виде кон каде посочи војникот со

главата или покажа со прстот, го гледа само блескавиот рефлектор, зад него се наоѓаат многу куќи, но при моменталната состојба на работите само една доаѓа предвид.

„Ревирот“, вели Јаков.

„Ќе отидеш сега таму. Ќе се пријавиш кај дежурниот командант, ќе му речеш дека си бил по осум на улица и ќе го замолиш за праведна казна.“

Ревирот. Јаков не знае многу за оваа куќа, знае дека таму е сместена некаква германска управа, во секој случај барем се раскажува така. Што управуваат таму, за тоа не знае ништо. Знае дека таму порано беше финансиската управа, знае дека постојат два излеза, еден напред и еден надвор од гетото. И пред сè, знае дека изгледите еден Евреин да излезе жив од оваа куќа се многу ограничени. До ден-денес не е познат таков случај.

„Има нешто?“ прашува војникот.

„Не.“

Јаков се врти и оди. Рефлекторот го придружува, му посочува внимание на нерамнините на тротоарот, прави сенката постојано да му станува сè подолга, остава сенката да стигне до тешката железна врата со тркалезното прозорче за проверка и да порасне на неа, иако Јаков има уште многу чекори дотаму.

„И за што ќе замолиш?“ прашува војникот.

Јаков застанува, се врти и трпеливо одговара: „За праведна казна“.

Не вреска, само луѓето што не можат да се совладаат или немаат почит врескаат, но не го кажува тоа ни пре-

тивко, за мажот во светлината да може да го разбере јасно од далечината, се труди да го погоди токму вистинскиот тон. Тој мора да забележи дека знае за што треба да замоли, само мораат да го прашаат.

Јаков ја отвора вратата, повторно ја затвора брзо меѓу себе и рефлекторот, па погледнува кон долгиот празен ходник. Често беше тука, порано веднаш лево до вратата стоеше мала маса, зад неа седеше еден мал службеник, откако Јаков може да се сети, секогаш господинот Коминек, и сите посетители што влегуваа, ги прашуваше: „Како можеме да ве услужиме?“ – „Би сакал да ги платам моите даноци за половина година, господине Коминек“, велеше Јаков. Но, Коминек се правеше како никогаш дотогаш да не го видел Јаков, иако од октомври до крајот на април речиси секоја недела беше во киоскот на Јаков и таму јадеше тиганици од компир. „Професионална област?“ прашуваше Коминек. „Трговија на мало“, велеше Јаков. Не дозволуваше да му се забележи лутината, ниту најмалата, Коминек секогаш јадеше најмалку четири тиганици, а понекогаш ја земаше и жена си со себе. „Презиме?“ прашуваше потоа Коминек. „Хајм, Јаков Хајм.“ – „Буква Ф до К, соба шеснаесет.“ Но, кога Коминек ќе дојдеше кај него во киоскот, никогаш не нарачуваше тиганици, туку велеше: „Како и секогаш“. Зашто беше редовен гостин.

На местото каде што порано стоеше масата, сега веќе нема маса, но таму каде што биле нејзините ногалки, сè уште се гледаат четири отпечатоци на подот. Столот, пак, не оставил никакви траги зад себе, веројатно зашто не стоел толку истрајно секогаш на истото место како масата. Јаков се потпира на вратата и малку се одмора,

последните минути не беа лесни, но каква врска има тоа воопшто. Мирисот во оваа куќа се променил, станал некако подобар. Исчезнала смрдеата од нишадор, што порано лежеше во ходникот, затоа на необјаснив начин сега мириса поцивилно. Има малку кожа во воздухот, женска пот, кафе и трошка парфем. Сосема одзади во ходникот се отвора врата, една жена во зелен фустан излегува оттаму, оди неколку чекори, има убави прави нозе, оди во друга соба, две врати стојат отворени, се слуша смеење, повторно излегува од собата, се враќа назад, вратите се повторно затворени, ходникот е повторно празен. Јаков сè уште се потпира на железната врата. Посакува да излезе оттаму, можеби рефлексот не го чека веќе, можеби си побарал нешто ново, но можеби сè уште чека, особено е неверојатно дека веќе не чека, последното прашање на војникот звучеше толку одлучно.

Јаков оди низ ходникот. На вратите на собите не стои напишано кој седи зад нив, само бројки. Можеби дежурниот командант ја има собата во која порано седеше службениот началник, но тоа не е сигурно, а не е препорачливо да затропаш на погрешна врата. Што сакаш, информација? Слушате ли, тој сака информација! Ние го планираме ова и ова со него, а тој едноставно си влегува и сака информација!

Зад петнаесет, некогаш за трговци на мало, буква А до Е, Јаков слуша шумови. Го положува увото на вратата, се обидува да наслушне, не може да разбере ништо, само одделни зборови што не даваат никаква смисла, но и кога дрвото би било потенко, не би му завршило многу работа, зашто ретко кој си се обраќа меѓусебно со „господине дежурен командант“. Одеднаш се отвора

вратата, токму број петнаесет, за среќа вратите тука се отвораат нанадвор, така што човекот што излегува не го гледа Јаков, зашто него го покрива вратата. И за среќа, човекот ја остава вратата отворена, веднаш ќе се врати, кога некој си мисли дека е меѓу своите, ја остава вратата отворена, а Јаков си има засолниште. Внатре е вклучено радио, има мал шум, сигурно некоја од нивните народни станици, но нема музика. Откако е во ова гето Јаков веќе не слушнал музика, никој од нас, освен ако не запел некој. Еден модератор раскажува неважни работи од еден штаб, некој е унапреден во потполковник по својата смрт, потоа следува нешто за обезбеденото снабдување на населението, а потоа до модераторот стигнува токму оваа вест: „Во една жолчна одбранбена битка им успеа на нашите трупи што се бореа херојски, да го запрат болшевистичкиот напад дваесет километри пред Безаника. Во текот на конфликтите што од наша страна...“ Потоа човекот е повторно во својата соба, ја затвора вратата, а дрвото е премногу дебело. Јаков стои мирно, слуша многу, Безаника не е многу далеку, не е зад аголот, не, но не е ни толку бескрајно далеку. Никогаш порано не бил таму, слушнал по нешто за Безаника, тоа е многу мал град, ако тргнеш со воз преку Миловорно, во насока југоисток, преку окружниот град При, каде што дедо му од мајчина страна имал аптека, таму се прекачуваш во насока на Коставка, потоа некогаш мораш да стигнеш до Безаника. Можеби се добри четиристотини километри, можеби дури и петстотини, да се надеваме не повеќе, и тие се сега таму. Еден мртовец слушнал добра вест и се радува, со задоволство би се радувал подолго, но положбата, дежурниот командант го чека и Јаков мора да про-

должи. Следниот чекор е најтешкиот, Јаков се обидува да го направи, но залудно. Неговиот ракав е заглавен во процепот на вратата, човекот што се врати во собата го окова, без и најмала лоша намера, едноставно ја затвори вратата зад себе и Јаков беше фатен. Влече внимателно, вратата е добро обработена, пасува точно, нема непотребни жлебови, низ неа не би можел да се протне ниту лист хартија. Јаков со задоволство би си го отсекол делот од ракавот, ножот му е дома, со забите од кои половина-та недостигаат, нема баш смисла. Доаѓа на мисла да го соблече палтото, едноставно да го соблече и да го остави заглавено, за што ќе му е сега уште и палто. Веќе го соблече едниот ракав, тогаш му текнува дека сепак сè уште му е потребно палтото. Не за зимата што следува, кога човек е тука не се плаши од следното студенило, палтото ќе биде потребно за дежурниот командант, во случај да го најде, за дежурниот командант, кој сигурно може да истрпи да погледне Евреин без палто, кошулата на Јаков е чиста и одвај закрпена, но тешко ќе му падне погледот врз Евреин без свезда на градите и грбот (наредба бр. 1). Минатото лето свездите беа на кошулата, сè уште можат да се видат убодите на иглата, но сега веќе не, тие сега се на палтото. И повторно го облекува, останува кај своите свезди, повлекува посилно, добива неколку милиметри, но не доволно. Положбата е, како што се вели, очајна, влече со сета сила, нешто се закинува, се слушаат шумови и вратата се отвора. Јаков паѓа во ходникот, над него стои маж, во цивилна облека и многу зачуден, потоа се смее, па станува повторно сериозен. Што бара тука Јаков. Јаков станува и многу точно ги одбира зборовите. Не бил по осум на улица, не, стражарот што го запрел рекол дека веќе е осум и дека треба да се пријави кај господи-

нот дежурен командант.

„И ти тука прислушкуваш?“

„Не прислушкував. Никогаш не сум бил тука и не знаев во која соба. Затоа сакав токму тука да затропам.“

Мажот не прашува веќе, со главата посочува понатаму во ходникот. Јаков оди пред него, додека мажот не рече „тука“, тоа не е собата на службениот управник. Јаков го погледнува мажот, потоа тропнува. Мажот повторно заминува, но однатре не одговара никој.

„Влези“, вели мажот и исчезнува зад својата врата, кога Јаков ја притиснува кваката.

Јаков во собата на дежурниот командант, останува на вратата, капата, уште откако беше фатен од рефлекторот, не ја ставил повторно на глава. Дежурниот командант е навистина млад маж, максимум триесет. Има темнокостенлива, речиси црна благо разбранувана коса. Не може да се препознае службениот чин, носи кошула, палтото му виси на кука на сидот, така што не можат да се видат деловите на рамената. Над палтото виси кожениот ремен со револверот. Тоа е некако нелогично, всушност би морал да виси под палтото, човек првин го откопчува ременот, а потоа го соблекува платото, а сепак виси над него. Дежурниот командант лежи на црна кожена софа и спие. Јаков мисли дека цврсто спие, Јаков слушнал веќе многу луѓе како спијат, има слух за тоа. Не 'рчи, но диши длабоко и рамномерно, Јаков мора да се направи забележлив на некаков начин. Вообичаено, човек ќе се накашла, но тоа не е можно тука, тоа се прави кога ќе дојдеш кај добри познајници. Тоа значи, ако дојдеш кај некој предобар познајник, ни таму не се нака-

шлуваш, таму велиш „разбуди се, Соломоне, јас сум тука“ или, пак, едноставно го допираш по рамото. А сепак, не е можно накашлувањето, тоа се наоѓа на приближно половина пат меѓу тука и Соломон. Јаков сака да тропне на вратата, ја спушта раката, гледа дека на работната маса стои часовник, свртен со задната страна кон него. Мора да дознае колку е часот, не постои ништо што сега треба да го дознае толку итно. Часовникот покажува шест минути по седум и пол, Јаков повторно се враќа назад кај вратата. Се пошегуваа со тебе, или не тие, само оној зад рефлекторот, тој се пошегува со тебе, а ти наседна.

Јаков има уште дваесет и четири минути, ако е примерен, дури и дваесет и четири минути плус времето што веќе го чинеше престојот тука. Сè уште не тропнува, ја препознава црната кожена софа на која лежи дежурниот командант. Тој самиот седел веќе на неа, му припаѓаше на Ретиг, на посредникот Ретиг, еден од најбогатите мажи во градот. Есента триесет и петтата Јаков си набави пари кај него, со дваесет проценти камата, кога целото лето беше толку студено што одвај можеше да продаде по некој сладолед. Примањата беа мали како никогаш порано, не поминуваше дури ни неговиот прочуен сладолед од малини, Јаков мораше уште во август да почне со тиганиците, но толку рано сè уште немаше собрано пари за компирите и мораше да зајми. И седеше на софата во февруари триесет и шестата кога му ги врати парите на Ретиг. Таа стоеше кај него во претсобијето, Јаков седеше на неа еден час и го чекаше Ретиг. Сè уште се чудеше на расипништвото, од кожата ќе можеше да се направат два мантила или три палта и, згора на тоа, во претсобије. Дежурниот командант се врти настрана, воздивнува, мласка неколкупати, од џебот на панталоните

му се слизнува запалка и паѓа на земјата. Јаков сега мора да го разбуди по секоја цена, не би било добро кога тој би се разбудил, без Јаков да го разбуди. Тропа однатре на вратата, дежурниот командант вели „да?“ се помрднава, продолжува да спие. Јаков тропа уште еднаш, можно ли е некој да спие толку цврсто, тропа силно, дежурниот командант седнува, пред да се разбуди вистински, си ги трие очите и прашува: „Па, колку е часот?“

„Неколку минути по седум и пол“, вели Јаков.

Дежурниот командант завршува со триењето на очите, сега го гледа Јаков, уште еднаш си ги протрива очите, не знае дали да се лути или да се смее, тоа никогаш порано не се случило, никој не би му верувал. Станува, го зема ременот од куката, палтото, го облекува, си го закопчува ременот. Седнува зад работната маса, се навалува наназад, ги испружува двете раце далеку од себе.

„Со кого имам чест?“

Јаков сака да одговори нешто, не може, устата му е толку сува, така значи изгледа дежурниот командант.

„Само без лажен срам“, вели дежурниот командант, „почни да зборуваш. Каде гори?“

Во устата му се собира малку плунка, па тоа е пријатен човек, можеби е нов тука, можеби воопшто не знае за лошата репутација на куќата. На Јаков за момент му текнува дека можеби ја потценил оддалеченоста, можеби Безаника воопшто не е толку далеку, на крајот ни триста километри, туку многу помалку, можеби мажот пред него се плаши, кове планови, за сè мора да има природно објаснување. Но, потоа му текнува дека веста тукушто беше стигнала до модераторот, дежурниот

командант спиеше, не е можно да ја чул веќе. Од друга страна, можеби е сосема корисно што не ја слушнал, во веста стануваше збор за тоа дека Русите биле задржани, дека успеале да го запрат напредувањето, можеби ви успеало тоа, можеби си мисли дека тие ќе се доближат уште повеќе. Јаков предолго пресметува, дежурниот командант станува нетрпелив, тоа не е мудро, на неговото чело се формираат брчки.

„Не зборуваш ли со Германци?“

Секако дека Јаков зборува со Германци, како да не зборува со Германци, Боже мил, по ниедна цена не треба да остави таков впечаток, сепак сите ние сме разумни луѓе, се разбира дека можеме да разговараме меѓу себе.

„Господинот стражар на кулата во Курландија рече да се пријавам кај вас. Рече дека сум бил на улица по осум.“

Дежурниот командант погледнува во часовникот што стои пред него на масата, си го поткренува ракамот и погледнува и во својот рачен часовник.

„И друго не рече ништо?“

„Рече уште дека треба да замолам за праведна казна.“

Тој одговор не може да наштети, си мисли Јаков, звучи послушно, многу искрено, некој што оди дотаму во својата отвореност, би можел да има право на праведен однос, пред сè кога престапот за кој е обвинет, воопшто не е извршен, секој часовник може да го посведочи тоа.

„Како се викаш?“

„Хајм, Јаков Хајм.“

Дежурниот командант зема хартија и молив, запишува

нешто, не само презимето, запишува повеќе, погледнува повторно во часовникот, станува сè подоцна, продолжува да пишува, речиси половина страница, потоа ја трга хартијата настрана. Отвора едно кутиче, од него вади цигара и бара во џебот на своите панталони. Јаков оди до црната кожена софа, се наведнува, ја крева запалката од земјата, ја положува на масата пред дежурниот командант.

„Благодарам.“

Јаков повторно застанува пред вратата, при оваа пригода виде дека веќе поминало петнаесет до осум. Дежурниот командант си ја пали цигарата, повлекува дим, неговите прсти играат со запалката, ја вклучува неколкупати и остава повторно да штракне, пламенот е веќе многу мал.

„Живееш ли далеку оттука?“ прашува.

„Ни десет минути.“

„Оди си дома.“

Дали да му верува? На колкумина им го кажал тоа веќе, а тие не заминале оттука? Што ќе направи со својот револвер, кога ќе се сврти Јаков? Што има надвор во ходникот? Како ќе се однесува стражарот кога ќе види дека Јаков ја избегнал својата праведна казна? Зошто Јаков Хајм, токму овој мал, неважен, растреперен Јаков Хајм со солзи во очите да биде првиот Евреин што ќе може да раскаже како изгледа во ревиорот? Потребни се, како што се вели, шест дена за создавање, хаосот станал уште поголем отколку што беше на времето.

„Па, ајде, бегај оттука“, вели дежурниот командант.

Ходникот е повторно празен, човек дури може и да го смести меѓу помалите извори на опасност. Но, потоа вратата нанадвор. Дали предизвика шумови претходно при отворањето, дали се отвори бесшумно или, пак, проквичи или прокрцка или процвичи? Оди и внимавај на сè, воопшто не е можно, барем да знаеше претходно дека ова ќе има некакво значење. Но, што значи значењето, ако трезвено размисли, тоа е целосно неважно, дали таа се придвижува бесшумно или не. Ако не квичи, ќе биде отворена, ако квичи, треба ли Јаков можеби да остане тука, десет минути пред осум?

Претпазливо ја притиска кваката. Штета што не постои друг збор за претпазливо, евентуално многу претпазливо или бескрајно претпазливо, сè точно исто толку оддалечено од она на што мисли. Можеби може да се рече, отвори ја вратата тивко, ако те чуе, може да платиш со животот, што одеднаш добил смисла. И така ја отвора. А потоа Јаков стои надвор, колку е студено одеднаш, широкиот плоштад се протега пред него, желба да стапне на него. На рефлекторот му станало предолго чекањето, се задоволува некаде на друго место, стои мирно, на крајот се одмора за нова авантура. Секогаш остани убаво збиено до сидот, Јаков, така е добро, кога ќе стигнеш до аголот на куќата, тогаш стисни ги забите и премини ги дваесетте метри попреку преку плоштадот. Ако тогаш забележи нешто, тогаш првин мора да се сврти и да бара, но потоа веќе е тука аголот, бедни дваесет метри.

Тоа се особено точно дваесет метри, го измерив растојанието, точно деветнаесет метри и шеесет и седум сантиметри. Бев таму, куќата сè уште постои, целосно неоштетена, само стражарската кула веќе ја нема. Но, ми

го покажаа точно местото, среде браната во курландиската област, потоа го исчекорив патот, имам добро чувство за тоа колку е еден метар. Но, тоа не ми беше доволно точно, си купив метро, потоа повторно отидов таму и измерив. Децата гледаа и ме сметаа за важен маж, а луѓето гледаа зачудено и ме сметаа за луд. Се појави дури и еден полицаец, ми ја побара личната карта и ме праша што мерам тука, во секој случај тоа се точно деветнаесет метри и шеесет и седум сантиметри, тоа е утврдено.

Куката е на крајот, Јаков пушта чекор, неколку минути пред осум треба да совлада речиси дваесет метри, работата е речиси сигурна, а сепак. Би требало ли човек да е глушец? Глушец толку незабележлив, мал и тивок? А ти? Според указот, ти си вошка, стеница, сите ние сме стеници, поради расположението на нашиот создавач смешно големо испаднати стеници, а кога една стеница си посакала да биде заменета со глушец? Јаков се одлучува да не трча, повеќе сака да се прикрадува, така подобро ги контролира шумовите. Ако се придвижи рефлекторот, сè уште може да забрза. На половина пат го слуша гласот на стражарот, без страв, не му се обраќа нему, стражарот вели „секако!“ Потоа вели уште еднаш „секако“ и уште еднаш, единственото објаснување е дека разговара на телефон. Можеби му се јавил друг стражар, кому му е исто така здодевно. Но, нему сигурно не му вели постојано „секако“, тоа е исклучено. Значи, шефот на стражарите што дава некакви упатства? Всушност, сосема неважно, но да го земеме најповолниот случај, на линија е дежурниот командант. Што ви паѓа на памет, дали сте полуделе, да му внесете таков страв во коски на сиротниот невин Евреин! („Секако“) Зар не видовте дека мажот беше целосно избекумен, нозете му се тресеа од страв!

Да не ви се случи веќе такво нешто, разбравте? („Секако“) На четвртото секако тука е аголот, нека продолжи да си зборува, додека да се стемни, тогаш Јаков за помалку од десет минути ќе биде дома.

Јаков ја дели собата со Јозеф Пивова и Натан Розенблат. Се запознаа дури тука, во оваа соба, никој не го поднесува многу другиот, теснотијата и гладот создаваат немир, но да бидеме праведни, мора да се рече дека дури и првата средба беше многу формална.

Розенблат почина цела година пред среќното враќање на Јаков дома, излапа мачка што беше доволно невнимателна да не ги почитува таблите за предупредување на жицата и еден ден лежеше прегладнета во дворот. Розенблат ја најде прв, како што реков, ја излапа, па затоа и умре. Пивова е мртов дури од пред три месеци. Преминувањето на оној свет го придружуваа одредени мистериозни околности, сигурно е само дека го уби еден надзорник во фабриката за чевли каде што работеше. Станал дрзок, кажал зборови што дури и во нормални времиња е подобро да му се премолчат на надзорник, па консеквентно на тоа мажот во својот гнев и го убил. Едната теорија се заснова на тоа дека Пивова не знаел да си го заузди темпераментот, отсекогаш беше без самоконтрола и некогаш мораше и да заврши така. Други, пак, тврдат дека тука ништо не би можело да се објасни со темпераментот и емоциите, велат дека се работи за сосема обично, иако многу вешто иницирано самоубиство. Вака или така, Пивова е мртов од пред три месеци, а Розенблат од пред цела година, неговиот кревет минатата зима премина низ оџакот, креветот на Пивова ги чека

разделкан на цепаници во подрумот на Јаков студентите времиња што следуваат. Досега немаше нова замена на цимери, искористени се резервите, нека се проколнати или благословени сите мачки и надзорници, во секој случај не се сакаа. Розенблат барем молчи кога е дома, седи со затворени очи на креветот и се моли, последен оди на спиење, а станува прв, бидејќи неговите дебати со Бога му голтаат многу време. Не се откажа од оваа навика дури ни по својата смрт, сепак барем молчи, седи и молчи со затворени очи и најмногу што ризикува е еден поглед.

Пивова сака да се кара. Него го сместија последен, а се прави како да дошол прв тука. Уредува сè одново, мора да лежи со стапалата кон прозорецот, мораа да ја кријат порцијата леб од него. Слободно можеме да речеме дека Пивова претходно работел во шумата, како ловокрадец. И татко му бил ловокрадец, тој самиот бил уште подобар, деца нема.

Значи, Јаков си доаѓа дома. Денот беше истоштувачки, многу доживеа, преживеа, истрпи, растрепери, слушна. Радувајте се, браќа, ќе полудите од среќа, Русите се дваесет метри пред Безаника, ако ви кажува нешто тоа! Отвори очи, Натан Розенблат, прекини да се караш, Пивова, Русите се на пат, не сфаќате ли, дваесет километри пред Безаника! Но, Розенблат и понатаму се моли, Пивова и понатаму лежи со стапалата кон прозорецот, нека си лежат и нека се караат и нека се молат и нека умрат ако сакаат, Јаков е дома, а Русите нека побрзаат.

Сега сакаме малку да си поприкажеме.

Сакаме малку да си поприкажеме, како што е редот за една уредна приказна, дозволете ми ја оваа мала радост, без прикажување сè е толку бедно тажно. Само неколку зборови за сомнителните спомени, неколку зборови за брзиот живот, сакаме да испечеме брз колач со скромни состојки, да изедеме само парченце од него и повторно да ја поттурнеме чинијата настрана, пред да ни се одземе апетитот за други нешта.

Живеам, во тоа нема никаков сомнеж. Живеам и ниеден човек не може да ме присили да пијам и да се сеќавам на дрвјата и на Јаков и на сè што има врска со тоа. Напротив, веќе ми се нуди нешто, треба да си создадам неколку убави денови, се живее само еднаш, мил мој. Каде и да погледнам разонода, нови ведри грижи со малку несреќа помеѓу нив, жени, сè уште не изминало времето за нив, пошумени шуми, негувани гробови што добиваат толку големи количества свежо цвеќе за секој повод, што речиси изгледа како расипништво. Не сакам да бидам нескромн. Пивова, кого никогаш не го видов, беше нескромн, мораше да го кријат дивечот и порцијата леб од него, но јас не сум Пивова.

Хана, мојата кавгаџиска жена, еднаш ми рече: „Се лажеш“, така почнуваше речиси секоја реченица упатена до мене, „човек е скромн тогаш кога е задоволен со она на што има право. Не со помалку“.

Така гледано, мора да бидам многу задоволен, понекогаш се чувствувам дури и надарен, луѓето се љубезни, пресретливи, сите се трудат да изгледаат трпеливо, не можам да се пожалам.

Понекогаш велам, тоа беше целата приказна, ти благодарам што ме сослуша, не мораш ништо да ми до-

кажуваш.

„Не ни сакам. Но, мораш да знаеш дека јас во дваесет и деветтата...“

„Нема потреба да ми докажуваш воопшто ништо!“ велам уште еднаш.

„Но, морам. Кога заврши војната, имав само...“

„Да ми го јадеш“, велам, станувам и си одам. По пет чекори се разбеснувам самиот на себе, зашто сум бил толку груб, толку непотребно безобразен, а тој не мислел ништо со тоа. Но, не се вртам и продолжувам. Си ја плаќам сметката кај келнерот, на излегување фрлам поглед преку рамо кон масата и гледам дека тој седи таму, не разбирајќи што ми се случило и ја затворам вратата зад себе и не сакам да му објаснам.

Или лежам со Елвира в постела. За да биде јасно, имам четириесет и шест, роден сум дваесет и првата. Лежам со Елвира в постела, работиме во една фабрика, таа ја има најбелата кожа што сум ја видел некогаш. Мислам дека ќе се земеме еден ден. Дишеме тешко, никогаш не сме зборувале за тоа, кога таа одеднаш ме прашува: „Кажи, вистина ли е всушност дека ти...“

Господ знае кој ѝ раскажал, го слушам сожалувањето во нејзиниот глас и полудувам. Одам во бањата, седнувам во кадата и почнувам да пеам, за да не направам нешто за кое точно знам дека по пет чекори ќе ми биде жал. Кога се враќам по половина час, таа ме прашува зачудено што ми станало одеднаш, а јас велам „ништо“ и ја бакнувам и ја исклучувам светилката и се обидувам да заспијам.

Целиот град се наоѓа во зеленило, околината е посебна, парковите се негувани, секое дрво ме кани да се присетам, а јас го користам тоа во изобилство. Но, кога ќе ме погледне во очи, дрвото, за да провери дали се заматуваат, тогаш морам да го разочарам зашто тоа не е вистинското.

Јаков му кажува на Миша.

Тој не дојде на товарната железничка станица со намера да му раскаже некому, исто толку малку беше одлучил да не му раскаже никому, тој дојде без какви било намери на железничката станица. Знаеше дека ќе биде тешко да ја зачува веста за себе, тоа беше речиси неизводливо, сепак се работи за најдоброто од најдоброто, добрите вести се тука за да бидат пренесени понатаму. Од друга страна, се знае како оди тоа, информантот станува одговорен за сите последици, соопштението со време преминува во ветување, не можеш да сториш ништо против тоа. На другиот крај на градот тоа ќе значи дека веќе се видени првите Руси, три млади и еден што изгледал како Татар, во тоа ќе се колнат старите жени и загрижените татковци. Ќе велат, знаат од овој, а тој знае од оној, а некој во редот ќе знае дека веста доаѓа од Јаков. Од Јаков Хајм? Ќе собираат информации за него, мора да се провери сосема прецизно сè што има врска со ова најважно од сите прашања, угледен човек од доверба, остава солиден впечаток, порано тука некаде поседувал скромнесторан. Изгледа како да смееме да се радуваме.

Потоа ќе поминат денови, ако Бог смета дека е потребно и недели, триста километри или петстотини се големо парче земја, а погледите што ќе го пресретнува-

ат Јаков нема да бидат веќе толку љубезни, не веќе толку. На другата страна на улицата ќе се дошепнува, старите жени ќе се огрешат и ќе му посакаат сè најлошо, сладоледот што го продаваше постепено ќе станува отсекогаш најлошиот во целиот град, дури и неговиот прочуен сладолед од малини, а неговите тиганици од компири никогаш целосно кошер, тоа може да му се случи.

Јаков влече сандачи со Миша до еден вагон.

Или, пак, да земеме предвид друга можност. Хајм слушнал дека Русите напредуваат, веќе се на четиристотини километри од градот. Каде ли го слушнал тоа? Е тоа е тоа, во ревиrot. Во ревиrot?! Може да следува вџасен поглед, на тоа може да одговори бавно кимање со главата, кимање што ќе го потврди сомнежот. Никој не би претпоставил такво нешто за него, не за Хајм, никогаш, но така може да се излажеш во човека. А гетото може да се смета побогато за еден наводен кодош.

Во секој случај, Јаков дојде на железничката станица без цврсти намери. Ќе беше убаво да го знаеја тоа без него, да го пречекаа со новоста, така ќе беше најдобро. Ќе се радуваше со нив, немаше да издаде дека веќе постојат тројца луѓе што се известени, Розенблат, тој и Пивова, ќе си ја држеше устата затворена, ќе се радуваше со нив, па дури по неколку часови ќе се прашаше од кого потекнува веста. Но, веднаш штом Јаков стигна на теренот, виде дека тие сè уште не знаат, го виде тоа уште на нивните грбови. Не настапи случајот на среќа, сега не ни можеше да смета на него, два случаи на среќа за толку кратко време може да доживее можеби само Рокфелер в недела.

Носат сандачи до еден вагон. Јаков не е особено посакуван компањон за носење, никој не се тепа за него,

прерасна само мачно во џин кога пржеше тиганици, а сандаците се тешки. Железничката станица е полна со такви луѓе, за кои никој не се тепа, џиновите мораш да ги бараш со лупа. За џиновите се тепаат, но овие не дозволуваат да се преговара за нив, повеќе сакаат да товарат заедно. Не ми доаѓајте и не ми зборувајте за другарство и слични глупости, кој зборува така не разбира ништо овде, воопшто ништо. Јас лично не им припаѓам на џиновите, ги проколнував и ги мразев како чума, кога морав да товарам со момче како мене. Но, да бев еден од нив и јас ќе го правев истото, сосема така и никако поинаку.

Јаков и Миша носат сандак до вагонот.

Миша е високо момче на дваесет и петгодишна возраст, со светлосини очи, што кај нас е голема реткост. На времето боксувал кај Хакоа¹, само три борби, од кои изгубил две, а еднаш противникот бил дисквалификуван поради низок удар. Беше боксер во средна категорија, тоа значи, всушност, беше многу повеќе во полутешка категорија, но тренерот му советува со тренинг да ги симне неколкуте килограми, бидејќи конкуренцијата во полутешка категорија беше преголема. Миша го послуша неговиот совет, но не му помогна многу и во средна категорија не се прослави многу, како што го докажуваат тоа неговите три борби. Веќе си поигруваше со мислата да премине во тешка категорија преку лапање, можеби таму ќе му тргнеше подобро. Во областа од седумдесет и седум килограми на патот му се испречи гетото и оттогаш неговата тежина постепено оди надолу. Сепак, во одредена мера сè уште има сила, всушност тој заслужуваше подобар партнер од Јаков. Многумина сметат дека

¹ Хакоа на хебрејски значи сила.

ќе ја плати својата добродушност со главата, но никој не му го кажува тоа, можеби самиот некогаш ќе го има ова задоволство.

„Не зјапај во околината и внимавај на патот. Згора на тоа, обајцата ќе паднеме“, вели Јаков. Бесен е зашто сандакот е толку тежок, и покрај Миша, а пред сè се лути, откако знае дека Миша ќе биде првиот кому ќе му раскаже, само сè уште не знае со кои зборови да почне.

Го спуштаат сандакот на работ на вагонот, Миша навистина е отсутен во мислите, одат назад кај купот за да донесат нов. Јаков се обидува да го следи погледот на Миша, Миша го излудува, трагајќи го својот поглед на страна, железничката станица изгледа како и секогаш.

„Вагонот е тука“, вели Миша.

„Кој вагон?“

„На претпоследниот перон. Оној без покрив.“ Миша шепоти, иако следниот стражар стои на растојание од најмалку дваесет метри, па дури не ни гледа кон нив.

„Па?“ прашува Јаков.

„Во вагонот има компири.“

Јаков мрмори во текот на носењето на следниот сандак, па добро, внатре има компири, што има толку посебно во тоа, компирите стануваат интересни дури кога ги имаш, кога можеш да ги зготвиш или да ги изедеш живи или да направиш тиганици од нив, но не кога се наоѓаат во некој вагон, на железничка станица како оваа, компирите во вагонот таму се најздодевната работа на светот. Кога таму би имало и конзервирани харинги или печени гуски или милиони тенџериња полни со чолнт, Јаков

зборува ли зборува, треба да му ги одвлече мислите на Миша и да го вовлече во разговор.

Но, тој не слуша, наскоро ќе ги сменат стражарите, секогаш прават мала церемонија од тоа, со исправено стоење и пријавување и оружје преку рамо, и тоа е единствениот момент кога можат да се обидат. Приговорите на Јаков не може да ги сфати сериозно, се разбира дека тоа е ризик, добро, дури и голем ризик, но што понатаму? Никој не тврдеше дека компирите се небаре изедени, секоја шанса е ризик, ако тоа треба да му се објасни на деловен човек, каде нема ризик нема ни шанса. Тогаш тоа би била сигурна работа, сигурните работи се ретки во животот, ризикот и изгледите за успех се две страни на еден ист медал.

Јаков знае дека не останува веќе многу време, момчето е во состојба во која не може да се разговара нормално со него. И тогаш ја гледа смената како домарширува во колона и сега мора да му каже.

„Знаеш ли каде се наоѓа Безаника?“

„Веднаш“, вели Миша вознемирено.

„Дали знаеш каде се наоѓа Безаника?“

„Не“, вели Миша, а неговите очи ја следат колоната во нејзините последни метри.

„Безаника е на приближно четиристотини километри од нас...“

„Аха.“

„Русите се дваесет километри пред Безаника!“

На Миша му успева за момент да го ослободи погле-